

TURIZM SOHASINING IQTIDODIYOTDA TUTGAN O'RNINI VA MOHIYATI*Abdualimova Ziyodaxon Panjiyevna**Samarqand viloyati**Pastdarg'om tumani 39- maktab o'qituvchisi**Tel : +99890 030 08 58*

Annotatsiyasi : Turizm sohasining rivojlanishi mamlakatlar uchun iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy foyda keltiradi. U transport, mehmonxona xizmatlari, oziq-ovqat, san'at va madaniyat sohalariga ta'sir qiladi. O'zi uchun yangi imkoniyatlar yaratadi, lekin shu bilan birga ekologik va madaniy ta'sirlar ham bo'lishi mumkin. O'zbekiston kabi mamlakatlarda turizm sohasi rivojlanishi uchun ko'plab imkoniyatlar mavjud. Yangi turistik infratuzilma, ekskursiyalar va madaniy tadbirlar orqali xalqaro sayyohlarni jalb qilish mumkin. Turizm sohasi – bu odamlarning dam olish, yangi joylar va madaniyatlarni o'rganish, ish, tibbiy yordam yoki boshqa maqsadlar bilan sayohat qilishini o'z ichiga olgan faoliyatlar majmuidir. U iqtisodiyotning muhim tarmog'i bo'lib, ko'plab mamlakatlar uchun daromad manbai hisoblanadi.

Kalit so'zlar: ekskursiya, turistik infratuzilma, mehnat bozori, tashqi savdo, valyuta oqimlari, infratuzilma, diversifikatsiya

Abstract: The development of the tourism sector brings economic, social and cultural benefits to countries. It affects transportation, hotel services, food, arts and culture. It creates new opportunities for itself, but at the same time there may be environmental and cultural impacts. There are many opportunities for the development of tourism in countries like Uzbekistan. International tourists can be attracted through new tourist infrastructure, excursions and cultural activities. The tourism industry is a set of activities that involve people traveling for recreation, exploring new places and cultures, for work, medical care, or other purposes. It is an important sector of the economy and a source of income for many countries.

Key words: excursion, tourist infrastructure, labor market, foreign trade, currency flows, infrastructure, diversification

Kirish : Turizm sohasi – bu odamlarning dam olish, yangi joylar va madaniyatlarni o'rganish, ish, tibbiy yordam yoki boshqa maqsadlar bilan sayohat qilishini o'z ichiga olgan faoliyatlar majmuidir. U iqtisodiyotning muhim tarmog'i bo'lib, ko'plab mamlakatlar uchun daromad manbai hisoblanadi. Turizm sohasining rivojlanishi mamlakatlar uchun iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy foyda keltiradi. U transport, mehmonxona xizmatlari, oziq-ovqat, san'at va madaniyat sohalariga ta'sir qiladi. O'zi uchun yangi imkoniyatlar yaratadi, lekin shu bilan birga ekologik va madaniy ta'sirlar ham bo'lishi mumkin. O'zbekiston kabi mamlakatlarda turizm sohasi rivojlanishi uchun ko'plab imkoniyatlar mavjud. Yangi turistik infratuzilma, ekskursiyalar va madaniy tadbirlar orqali xalqaro sayyohlarni jalb qilish mumkin

Turizm sohasining asosiy turlari quyidagilardir:

Dam olish turizmi: Odamlar tabiiy yoki madaniy meroslarni o'rganish, dengizga yoki tog'ga sayohat qilish, plyajlarda dam olish.

Index: [google scholar](#), [research gate](#), [research bib](#), [zenodo](#), [open aire](#).

https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG

<https://www.researchgate.net/search/publication?q=worldly%20knowledge>

<https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3060-4923>

Biznes turizmi: Korporativ uchrashuvlar, konferensiyalar, seminarlar va ko'rgazmalar kabi ish maqsadida amalga oshiriladigan sayohatlar.

Madaniy turizm: Tarixiy obidalar, muzeylar, teatrlar, festivallar va san'at asarlarini ko'rish.

Ekoturizm: Tabiatni o'rganish, ekologik sayohatlar, yovvoyi tabiatni saqlashga hissa qo'shish.

Tibbiy turizm: Tibbiy xizmatlar olish uchun chet elga sayohat qilish.

Religioz turizm: Din va e'tiqodga asoslangan sayohatlar, masalan, ziyorat qilish.

Turizm va iqtisodiyot o'rtasidagi bog'liqlik juda katta. Turizm sohasi ko'plab iqtisodiy tarmoqlar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, mamlakatlarning iqtisodiy o'sishiga muhim ta'sir ko'rsatadi. Quyida turizm va iqtisodiyot o'rtasidagi asosiy bog'lanishlar haqida to'xtalib o'tamiz:

Iqtisodiy o'sish va rivojlanish turizm sohasining rivojlanishi iqtisodiyotning o'sishiga yordam beradi. Sayyohlar tomonidan sarflanadigan pul mablag'lari yangi ish o'rinlari yaratadi, yangi bizneslar ochiladi va moliyaviy oqimlar kuchayadi. O'zbekiston kabi mamlakatlarda turizmni rivojlantirish orqali, iqtisodiy o'sish sur'atlarini tezlashtirish mumkin. Mehnat bozori va ish o'rinlari turizm sohasining rivojlanishi ish o'rinlari yaratadi. Turizmning turli sohalarida – mehmonxonalarda, restoranlarda, transport xizmatlarida, ekskursiya yo'llarida va boshqa xizmatlarda ishchilar talab qilinadi. Bu nafaqat to'g'ridan-to'g'ri turizm sohasidagi ish o'rinlari, balki u bilan bog'liq sanoatlar, masalan, qurilish, logistika, marketing va boshqalarda ham yangi ish o'rinlarini yaratadi. Tashqi savdo va valuta oqimlari Turizm orqali mamlakatga keladigan chet el sayyohlarining sarflagan pullari davlatga valuta kiritadi. Bu, o'z navbatida, mamlakatning tashqi savdo balansiga yordam beradi va valuta kursini barqarorlashtirishi mumkin. Chet el turistlari nafaqat to'g'ridan-to'g'ri xizmatlarga (mehmonxona, transport, oziq-ovqat) pul sarflaydi, balki mahsulotlar va san'at asarlari kabi boshqa mahsulotlarga ham xarajat qiladi. Infratuzilma va investitsiyalar Turizmni rivojlantirish uchun turli infratuzilma investitsiyalari talab etiladi. Bu mehmonxona va restoranlar qurilishi, transport tizimini yaxshilash, xavfsizlik va sanitariya xizmatlarini yaxshilashni o'z ichiga oladi. Yangi investitsiyalar ko'p hollarda iqtisodiy rivojlanishni tezlashtiradi va boshqa tarmoqlarga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Tarbiyaviy va madaniy ta'sir Turizm nafaqat iqtisodiy jihatdan, balki madaniy va tarbiyaviy nuqtai nazardan ham iqtisodiyotga ta'sir qiladi. Sayyohlar turizm orqali yangi madaniyat va urf-odatlarni o'rganishadi, bu esa o'z navbatida mahalliy aholi uchun yangi bilimlar va tajribalar keltiradi. Bu, o'z navbatida, madaniyat va san'at sanoatining rivojlanishiga yordam beradi.

Ekologik ta'sir va barqarorlik turizmning iqtisodiyotga ta'sirini baholashda ekologik omillarni ham inobatga olish zarur. Agar turizm barqaror tarzda rivojlansa, unda uning ijobiy ta'siri bo'ladi. Aks holda, haddan tashqari turizm tabiatni ifloslantirishi, tabiiy resurslarni kamaytirishi va atrof-muhitga zarar yetkazishi mumkin. Shu sababli ekologik turizm va barqaror turizmning ahamiyati katta. Yangi imkoniyatlar va diversifikatsiya. Turizm sohasidagi innovatsiyalar va yangi xizmatlar iqtisodiyotning diversifikatsiyasiga yordam beradi. Masalan, ekologik turizm, tibbiy turizm, ko'ngilochar sayohatlar va boshqa yangi turistik mahsulotlar iqtisodiy faoliyatni diversifikatsiya qilishga yordam beradi. Bu nafaqat mamlakatning iqtisodiy barqarorligini oshiradi, balki turizmning raqobatbardoshligini ham kuchaytiradi.

Index: [google scholar](#), [research gate](#), [research bib](#), [zenodo](#), [open aire](#).

https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG

<https://www.researchgate.net/search/publication?q=worldly%20knowledge>

<https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3060-4923>

Turizmning oʻrni va mohiyati zamonaviy iqtisodiyotda juda katta ahamiyatga ega. U nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy, madaniy va ekologik jihatdan ham muhim rol oʻynaydi. Turizm oʻzining mohiyati bilan turli sohalarda samarali rivojlanishni taʼminlaydi va bir qator foydali natijalarga olib keladi. Quyida turizmning oʻrni va mohiyati haqida batafsil toʻxtalamiz:

Iqtisodiy ahamiyat. Turizm iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biri boʻlib, mamlakatlar va mintaqalarda daromad manbai hisoblanadi. Sayohatlar va dam olish uchun sarflanadigan mablagʻlar iqtisodiy faollikni oshiradi. Turizm sektorining rivojlanishi orqali yangi ish oʻrinlari, yangi bizneslar va xizmatlar yaratilib, iqtisodiy oʻsishga yordam beradi. Turizmdan keladigan daromad mamlakatning tashqi savdo balansini yaxshilaydi, valyuta oqimlarini oshiradi va umuman iqtisodiy barqarorlikka hissa qoʻshadi.

Mehnat bozorini kengaytirish Turizm sohasining kengayishi mehnat bozorida yangi ish oʻrinlarini yaratadi. Mehmonxonalarda, restoranlarda, transport xizmatlarida, sayohat agentliklarida va boshqa turistik xizmatlar koʻrsatuvchi sektorlarda yangi ishchilar talab qilinadi. Shuningdek, turizmning rivojlanishi mahalliy xizmatlar, hunarmandchilik, kichik bizneslar va boshqa sohalarga ham taʼsir qiladi. Madaniyat va taʼlim turizmning madaniy jihatlari ham juda muhimdir. Sayohat qilish orqali odamlar boshqa xalqlarning urf-odatlarini, sanʼatini, tarixini oʻrganishadi. Bu madaniy almashinuvni, global miqyosda odamlar oʻrtasida yaxshiroq tushunishni rivojlantiradi. Bundan tashqari, turizm taʼlim va ilm-fan sohasini ham rivojlantirishi mumkin, chunki sayohat orqali yangi bilim va tajribalarga ega boʻlish mumkin.

Infratuzilma va investitsiyalar turizmni rivojlantirish yangi infratuzilma yaratishga yordam beradi. Yangi mehmonxonalar, yoʻllar, aeroportlar, transport tizimi va boshqa infratuzilma ob'ektlari qurilishi iqtisodiy oʻsishga xizmat qiladi. Bu investitsiyalarni jalb qilishga yordam beradi va mamlakatning xalqaro miqyosda raqobatbardoshligini oshiradi.

Ekologik taʼsir turizmning ekologik taʼsiri ikki tomonlama boʻlishi mumkin. Barqaror turizm ekologik jihatdan toʻgʻri yoʻl tutgan holda tabiiy resurslarni saqlashga yordam beradi, masalan, ekologik turizm (ekoturizm) orqali tabiiy goʻzalliklarni va yovvoyi tabiatni oʻrganish. Ammo haddan tashqari turizm tabiiy muhitga zarar etkazishi, ifloslanishni oshirishi, yer resurslarini kamaytirishi mumkin. Shuning uchun ekologik jihatdan barqaror turizmni rivojlantirish muhimdir.

Ijtimoiy taʼsir turizm ijtimoiy rivojlanishda ham katta oʻringa ega. U odamlarning bir-birini yaxshiroq tushunishiga yordam beradi, madaniy almashish orqali xalqlar oʻrtasida doʻstlik va hamjihatlikni mustahkamlashga hissa qoʻshadi. Shuningdek, turizm joylarda ijtimoiy infratuzilmaning yaxshilanishiga olib keladi. Tabiiyki, bu jamiyatning yashash sifatini oshiradi.

Turizmning turlariga koʻra oʻrni turizm turiga qarab, uning mohiyati va oʻrni ham farq qiladi: davlatlar turizmni rivojlantirish orqali oʻz iqtisodiyoti va madaniyatini xalqaro miqyosda tanitishga harakat qiladilar. Turizm sohasida davlatlar turistik infratuzilma, marketing va reklamaga katta eʼtibor qaratadilar. Buning natijasida, mamlakatlar turizmni iqtisodiy oʻsish va tashqi siyosatni mustahkamlashda muhim vosita sifatida koʻradilar.

Tashqi turizmga oid jadvalni taqdim etish uchun turizmning turli jihatlarini va turlarini ko'rsatuvchi umumiy jadvalni yaratish mumkin. Quyida tashqi turizmning asosiy jihatlarini o'z ichiga olgan jadval hisoblanadi:

Tashqi Turizm Turi	Ta'rifi	Misollar
Madaniy turizm	Sayyohlarning tarixiy obidalar, san'at asarlari va madaniy meroslarni o'rganishi	Rim, Parij (Luvr muzeyi), Ispaniya (Alhambraning tarixiy joylari)
Ekoturizm	Tabiatni o'rganish va ekologik toza joylarda dam olish, tabiatni saqlash	Tanzania (Serengeti milliy bog'i), Costa-Rika (tabiat qo'riqxonalari)
Biznes turizmi	Ishbilarmonlar va kompaniya vakillarining uchrashuvlar, konferensiyalar va seminarlar uchun sayohat qilish	Dubay, Singapur, Nyu-York (ishbilarmon konferensiyalar)
Religioz turizm	Diniy ziyoratlar va e'tiqodga asoslangan sayohatlar	Makkah, Vatikan (katolik cherkovi), Varanasi (Hindiston, G'arbiy Ganga daryosi)
Tibbiy turizm	Tibbiy muolajalar olish maqsadida sayohat qilish	Hindiston (davolash markazlari), Turkiya (kosmetika jarrohlilari)
Sarguzasht turizmi	Ekstremal sportlar va sarguzashtlar bilan bog'liq sayohatlar	Alp tog'lari (chang'i sporti), Yangi Zelandiyada bungee-jump (skachat qilish)
Kruiz turizmi	Dengiz bo'ylab sayohatlar, kruiz kemalarida dam olish	Karib dengizi, Mediteran dengizi (kruizlar)
Qishki turizm	Qishki dam olish va sport turlarini o'z ichiga olgan sayohatlar	Shveysariya (sketchilar), Avstriya (qishki dam olish)
Dengiz turizmi	Dengizda dam olish va suv sportlari bilan bog'liq sayohatlar	Maldiv orollari, Bali (plyajlar, suv sportlari)

Jadvalda ko'rsatilgan turizm turlari mamlakatlar va mintaqalarga qarab farq qiladi. Sayohatchilar o'z ehtiyojlariga, maqsadlariga va qiziqishlariga mos keladigan turizm turini tanlashlari mumkin. Har bir turizm turi nafaqat iqtisodiy daromad manbai, balki madaniy, ijtimoiy va ekologik jihatdan ham muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Turizm sohasi mamlakatlar uchun iqtisodiy rivojlanishning muhim omilidir. Yaxshi tashkil etilgan turizm sektori nafaqat iqtisodiy foyda, balki madaniyat va ekologiyani saqlashga ham hissa qo'shadi. Agar turizmni strategik ravishda rivojlantirish bo'yicha to'g'ri siyosat yuritilsa, u mamlakatning iqtisodiyotini barqaror va uzoq muddatli o'sishiga xizmat qiladi. Turizmning o'zni va mohiyati keng va ko'p qirrali. U iqtisodiyotning rivojlanishiga, yangi ish o'rinlari yaratishga, madaniyatlar o'rtasidagi almashinuvga, barqaror ekologik rivojlanishga va ijtimoiy farovonlikka yordam beradi. Shuningdek, turizmni barqaror va samarali rivojlantirish mamlakatning raqobatbardoshligini oshiradi va xalqaro aloqalarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati:

1. Meredith, J.R., Shafer, S.M. (2019). "Operations Management for MBAs". Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
2. Larson, E.W., & Gray, C.F. (2017). "Project Management: The Managerial Process". New York, NY: McGraw-Hill Education.
3. Project Management Institute. (2023). Project Management Body of Knowledge (PMBOK). www.pmi.org.
4. ISO. (2022). "ISO 21500 – Guidelines on project management". www.iso.org.
5. IPMA (International Project Management Association). (2022). "Competence Baseline". www.ipma.world.
6. Harvard Business Review. (2022). "Project Management Trends in 2022". www.hbr.org.